

Bibliografiska uppgifter för
Håll undan ogräsen

Tidskrift/serie Odlaren

Utgivare Förbundet organisk biologisk odling

Redaktör Lund A.

Utgivningsår 2004

Nr/avsnitt 1

Författare Lund A.

Huvudspråk Svenska

Målgrupp Rådgivare, praktiker

Nummer

(ISBN, ISSN) ISSN 0349-7305

Håll undan ogräsen

Varje odlare måste bedriva en mer eller mindre aktiv kamp mot ogräsen

Ogräsfröer finns överallt. Ingen odlare kan hindra ogräs från att spridas till sin odling. Speciellt gäller det fröer som sprids med vinden. Däremot kan odlaren försvåra för ogräsen att etablera sig i landet. så här såg man på saken för åttio år sedan.

OGRÄSEN ÄR DUKTIGA på att föröka sig. De är mer robusta än de odlade växterna, och dessutom mindre kräsna när det gäller näring och vatten än kulturväxterna. Därför kan ogräsen mycket lätt ta över en odling totalt.

Kulturväxterna har förändrats av människor under årtusenden för att producera mer frö, blad, rotknölar med mera, på bekostnad av vissa andra gemenskaper, som de förlorat. I och med kultiverandet har vi människor åtagit oss att sörja för kulturväxternas fortplantning, näringsförsörjning och konkurrensförmåga, mot att vi får mer mat i utbyte.

Ta hand om kulturväxterna

Ju ogynnsammare förhållanden som dåligt väder, dåliga odlare med mera desto större fördel blir det för ogräsen. Det är

den magraste jorden som är svårast att hålla ogräsfri. Det viktigaste knepet en odlare har för att klara av ogräsen är därför att göra jorden så bra som möjligt för de odlade växterna. Rätt bearbetning, rätt gödning, rätt vattenmängd och rätt växtskydd, allt i rätt tid.

Lär känna ogräsen

Eftersom ogräsen ändå finns där, krävs mer än så. Odlaren måste inte bara känna igen de olika ogräsen utan också känna till deras egenskaper. Först då går det att hantera dem på det sätt som varje sort kräver. Under 2004 kommer Odlaren att göra en djupdykning i ogräsens värld.

Förr i världen, när de kemiska bekämpningsmedlen ännu inte var uppfunna, fanns också problem med ogräs.

Odlaren stod visst inte handfallen för åttio år sedan.; det fanns åtgärder på den tiden också.

I boken *Åkerogräsen och deras bekämpande* av Pehr Bolin från 1926 redovisas en hel rad knep. Till hela 68 olika

ogräs finns alltid en bästa metod som kallas "Viktigaste bekämpningsmedel". Men det handlar inte om vad vi idag menar med kemiska bekämpningsmedel. Metoderna är visserligen tänkta för jordbruk men kan mycket lätt överföras till grönsaksodlingen. Först presenteras lis-

tan, därefter förklaras de rekommenderade metoderna för att minska ogrästrycket. Observera att det inte handlar om att utrota. Mångfald är bra. Ogräsen ska bara inte vara för många på fel ställe.

Här är listan på de viktigaste ogräsen

Rotogräs

Åkertistel, *Cirsium arvense*. Trädesbruk med upprepade skumplöjningar; drillträdesbruk; körning med tistelskärare vid vårbruket.

Åkermolke, *Sonchus arvensis*. Välskött trädesbruk med upprepade djupharvningar; stubbåkrarnas skumplöjning omedelbart efter skörden.

Åkervinda, *Convolvulus arvensis*. Omsorgsfullt trädesbruk med upprepade skumplöjningar; åkerrenarnas renhållning; användandet av rent utsäde.

Ängssyra, *Rumex acetosa*. Kalkning (eller mörnging) av jorden; odling av hackrensade rotfrukter.

Mjölkört, *Epilobium angustifolium*. Omsorgsfullt trädesbruk; drillträdesbruk.

Rölleka, *Achillea millefolium*. Rotstockarnas uppharvning samt hopsamling och bortkörning från åkern.

Hästhov, *Tussilago farfara*. Omsorgsfullt trädesbruk med upprepade skumplöjningar eller körning med tistelskärare; odling av täta fodervallar; starkt beskuggade grönfoder samt hackrensade rotfrukter.

Åkermynta, *Mentha arvensis*. Förbättrad avdikning av jorden; kalkning.

Knölsyska, *Stachys palustris*. Förbättrad avdikning av jorden; omsorgsfullt trädesbruk med upprepade skumplöjningar.

Brännässla, *Urtica dioica*. Uppgrävning av hela rotstockssystemet.

Kvickrot, *Elytrigia repens*. Rotstockarnas uppharvning samt hopsamling och bortkörning; drillträdesbruk; trädesbruk med ofta upprepade skumplöjningar med omväxlande djupplöjning.

Vass, *Phragmites australis*. Förbättrad avdikning av jorden; omsorgsfullt trädesbruk.

Åkerfräken, *Equisetum arvense*. Förbättrad avdikning av jorden; ökad av dennas

växtkraft genom rikligare gödsling samt genomförandet i allmänhet av en bättre jordkultur.

Väddklint, *Centaurea scabiosa*. Omsorgsfullt trädesbruk.

Gråbo, *Artemisia vulgaris*. Plantornas uppdragning och bortforsling eller åtminstone deras avhuggning före mognaden för hindrandet av fröspridning.

Maskros, *Taraxacum officinale* (numera gruppen *Ruderalia*). Omsorgsfullt trädesbruk; betsofning med kalkkväve; blomavkamning.

Ryssgubbe, *Bunias orientalis*. Uppdragning eller uppgrävning av hela plantorna.

Krussyra, *Rumex crispus*. Uppdragning av hela plantorna, företrädesvis i frövallarna.

Smällglim, *Silene vulgaris*. Uppdragning av hela plantorna i vallar och på åkerrenar.

Revogräs

Prästkrage, *Chrysanthemum leucanthemum*. Bortrensning ur frövallarna samt användning av rent valutsäde.

Gåsört, *Potentilla anserina*. Jordens behöriga avdikning samt dikeskanternas renhållning.

Revsörblomma, *Ranunculus repens*. Jordens fullständigare torrläggning; skumplöjning av stubbåkrarna omedelbart efter skörden.

Fröogräs

Blåklint, *Centaurea cyanus*. Skumplöjning av stubbåkrarna omedelbart efter skörden; ogräsharvning på våren.

Färgkulla, *Anthemis tinctoria*. Bortrensning ur frövallarna samt användning av rent vallutsäde.

Åkerkulla, *Anthemis arvensis*. Bortrens-

ning för hand i vallarna, framför allt i de vallar där fröskörd skall tagas; användning av rent vallutsäde.

Baldersbrå, *Matricaria perforata*. Bortrensning för hand i vallarna, framför allt i de vallar där fröskörd skall tagas; användning av rent vallutsäde.

Kamomill, *Chamomilla recutita*. Ogräsets avhuggning under blomningen, när det förekommer i ymnigare mängd på fläckar bland höstsåden; skumplöjning av stubbåkrarna omedelbart efter skörden.

Gullkrage, *Chrysanthemum segetum*. Användning av rent utsäde; ett omsorgsfullt ytbruk av trädesåker samt jämväl av stubbåkrarna omedelbart efter skörden.

Korsört, *Senecio vulgaris*. Bortrensning i potatis- och rotfruktsåkrar och hindrandet av växtens fröspridning från komposthögar och liknande ställen genom dess avhuggning.

Mjölktistel, *Sonchus oleraceus*. Ogräsharvning; ogräsbesprutning.

Svinmolke, *Sonchus asper*. Ogräsharvning; ogräsbesprutning.

Harkål, *Lapsana communis*. Ytluckring av stubbåkrarna före höstplöjningen; bortrensning för hand ur frövallarna.

Snärjmåra, *Galium aparine*. Användandet av rent utsäde; ogräsbesprutning.

Oxtunga, *Anchusa officinalis*. Användning av rent utsäde; ogräsets uppryckning med rot och bortförande från åkerrenar och vägkanter.

Färtunga, *Anchusa arvensis*. Användning av rent utsäde; ogräsharvning; ogräsbesprutning; stubbåkrarnas ytluckring omedelbart efter skörden.

Sminkrot, *Lithospermum arvense*. Användandet av rent utsäde; stubbåkrarnas ytluckring omedelbart efter skörden.

Rödplister, *Lamium purpureum*. Bortrensning för hand i potatisåkrarna.

Pipdån, *Galeopsis tetrahit*. Ogräsharvning,

Här fortsätter listan på de viktigaste ogräsen

ogräsbesprutning.

Hampdån, *Galeopsis speciosa*. Ogräs-harvning, ogräsbesprutning.

Höskallra, *Rhinanthus serotinus*. Användande av rent utsäde; ytluckring av stubbåkrarna omedelbart efter skörden.

Spetsgroblad, *Plantago lanceolata*. Användandet av rent vallutsäde.

Riddarsporre, *Consolida regalis*. Användandet av rent utsäde.

Rågvallmo, *Papaver dubium*. Bortrensning för hand, innan ogräset frömognat.

Jordrök, *Fumaria officinalis*. Bortrensning för hand; ogräsharvning.

Åkerkål, *Brassica campestris*. Besprutning; ogräsharvning.

Åkersenap, *Sinapis arvensis*. Besprutning; ogräsharvning.

Åkerrättika, *Raphanus raphanistrum*. Besprutning; ogräsharvning.

Åkergyllen, *Erysimum cheiranthoides*. Användandet av rent vallutsäde.

Sommargyllen, *Barbarea vulgaris*. Användandet av rent vallfrö; ogräsets bortrensning för hand i vallarna, framför allt i frövallarna.

Lomme, *Capsella bursa-pastoris*. Renhållning av komposthögar; stubbåkers

ytluckring omedelbart efter skörden.

Penninggräs, *Tblaspi arvense*. Besprutning; ogräsharvning; stubbåkrarnas ytluckring omedelbart efter skörden; avtoppning bland höstsäden.

Styvmsorviol, *Viola tricolor*. Ogräsharvning; besprutning.

Åkerviol, *Viola arvensis*. Ogräsharvning; besprutning.

Revormstörel, *Euphorbia helioscopia*. Bortrensning för hand.

Knutpilört, *Polygonum lapathifolium*. Besprutning, ogräsharvning, skumplöjning och ytluckring av stubbåkrarna omedelbart efter skörden.

Åkerknäa, *Polygonum persicaria*. Besprutning, ogräsharvning, skumplöjning och ytluckring av stubbåkrarna omedelbart efter skörden.

Åkerbinda, *Fallopia convolvulus*. Användandet av rent utsäde; ogräsharvning; besprutning.

Åkerklätt, *Agrostemma githago*. Användandet av rent utsäde.

Vätarv, *Stellaria media*. Ogräsharvning; besprutning.

Åkerspergel, *Spergula arvensis*. Kalkning av jorden; ogräsharvning; ytluckring av stubbåkrarna omedelbart efter skörden.

Svinmålla, *Chenopodium album*. Ogräsharvning; ogräsets omsorgsfulla bortrensning och dess bortförande ut potatis- och rotfruktsåkrarna ytluckring av trädan samt av stubbåkrarna omedelbart efter skörden.

Luddvicker, *Vicia villosa*. Användandet av rent utsäde.

Vildmorot, *Daucus carota*. Användandet av rent utsäde; ogräsets bortrensning för hand i vallarna.

Sandlök, *Allium vineale*. Användandet av rent utsäde; omsorgsfullt trädesbruk.

Flyghavre, *Avena fatua*. Användandet av rent utsäde.

Purhavre, *Avena strigosa*. Användandet av rent utsäde.

Råglosta, *Bromus secalinus*. Användandet av rent utsäde.

Åkerkösa, *Apera spica-venti*. Ogräsets avslagning före frömognaden på åkerrennar och impediment i åkra

Så här behandlar du de vanligaste ogräsen

OGRÄSMÄNGDEN i odlingen ökar lätt på ungefär samma sätt som mördarsniglar. Varje ogräsplanta som får utveckla sig till mognad kommer att sprida en mängd ogräsfrön i odlingen. När jorden sedan bearbetas blandas fröerna ner i jorden och kan bli liggande där i många år utan att gro, tills omständigheterna för groning blir de rätta. Oftast sker det efter en jordbearbetning inför sådden.

Komposten blir lätt en stor ogräspridare. Varje tomatodlare vet att till och med de kasserade tomaterna som slängs i komposten genererar massor av grobara frön.

Dessutom trivs många ogräs på själva komposten. Öppna trädgårds-komposter kan med andra ord i sig vara en bra ogräspridare, genom de växter som bor i dess utkant.

I alla lägen gäller det att hålla undan ogräset och inte låta det sätta frö.

Odlaren 1-2004

Jordens förbättring

- Förbättrad avdikning av jorden.
- Genomförandet i allmänhet av en bättre jordkultur.

Den viktigaste åtgärd en odlare kan göra för att få grödans växter att trivas bättre, är att dika jorden. Öppna diken eller täckdiken spelar mindre roll, det viktiga är att man sänker grundvattnet så att kulturväxterna inte står för vått. Eftersom täckta diken saknar bevuxna dikeskanter, som lätt blir till ogräshårdar, är täckdikning att föredra ur ogrässynpunkt – men inte ur mångfaldssynpunkt.

Justering av pH-värde och gödsling

- Öka grödans växtkraft genom rikligare gödsling.
- Kalkning (eller mörnging) av jorden.

Jorden måste innehålla så mycket växtnäring att grödan trivs. För att växternas näringsupptag ska fungera krävs att jorden har ett normalt pH-värde, som varierar litet efter vilka växter man väljer att odla. Det gäller också att få kalk och gödsel jämnt spritt i jorden. Rationell gödsling och ändamålsenlig bearbetning är två viktiga åtgärder.

Mekanisk bearbetning av jorden

- Trädesbruk med upprepade skumplöjningar.
- Stubbåkers skumplöjning omedelbart efter skörden.
- Drillträdesbruk.
- Körning med tistelskärare vid vårbruket.
- Välskött trädesbruk med upprepade djupharvningar.
- Stubbåkrarnas ytluckring omedelbart

efter skörden.

Med *träda* menas att under en längre period inte odla någon gröda på jorden, för att låta den vila. Samtidigt bearbetas jorden på olika sätt för att utrota ogräs. *Skumplöjningen* som nämns är en ytlig plöjning av hela jorden. I den lilla odlingen kan man få samma effekt med ett skyffeljärn eller en ytlig fräsning. Efter skumplöjningen följer ofta en slåthavning för att få jorden jämn och kanske också en lätt vältning. Syftet är att få ogräsfrön att gro. I den lilla odlingen tar man en kraftig kratta i stället för harv och en gallervält för gräsmattor istället för en ringvält.

När sedan ogräsen grott är det lättast att ta bort dem innan de hunnit rota sig. I den lilla odlingen görs det lättast med en kultivator eller fräs, i den större med en plog eller harv.

Gör man den första bearbetningen tidigt kan den andra bearbetningen med fördel göras litet djupare. Den görs när trädan åter börjat bli grön av nästa generation ogräs. Då kommer man åt roto-gräsen också, och kapar deras möjligheter att förse de underjordiska delarna med näring. Förr hade man speciella *tistel-skärare* i form av t. ex en gåsfot eller skyffeljärn i den lila skalan.

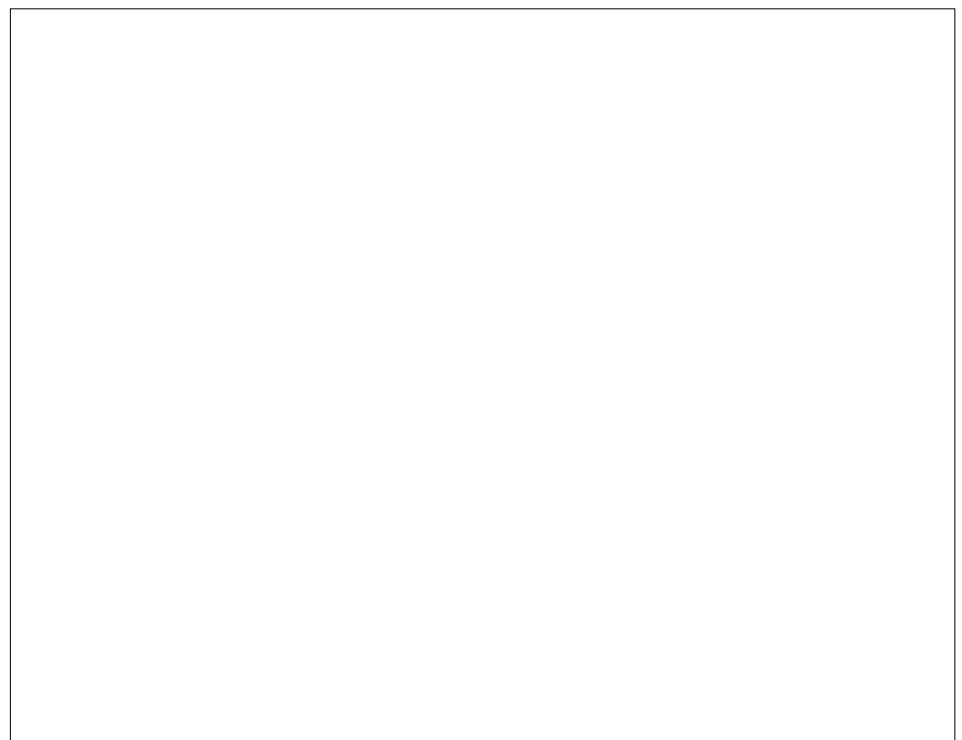
Speciellt om man har mycket roto-gräs är det viktigt att redan under försommaren bearbeta flera gånger. Har man besvärliga roto-gräs som kvickrot räcker det inte att kapa rötter och rotstockar utan dessa måste också samlas ihop, föras bort från odlingen och tor-kas.

En *drillträda* kan användas när det finns mycket roto-gräs. Det går till som när man odlar potatis dvs jorden kupas upp i rader (man lägger den på drill). Vid bearbetningen kör man sedan i åsarna och får på så sätt jorden att bli ordentligt be-arbetad.

Mekanisk borttagning av ogräs

- Bortrensning för hand. Uppdragning eller uppgrävning av hela plantorna.
- Ogräsharvning.
- Åkerrenarnas renhållning.
- Rotstockarnas uppharvning samt hop-samling och bortkörning från åkern.
- Avhuggning före mognaden.

Tistel kan med fördel huggas av, för att hindra den från att sätta frö. Metoden ansågs på 1920-talet vara en synnerligen

vanlig åtgärd. ”Det är en bland praktikens män rätt gängse åsikt, att toppning av åkertistel, verkställd under regnväder, helst kort före midsommar, har till följd att ogräset dör. Man säger att därigenom, att regnvatten nedtränger i de avhuggna tistelstjälkarna, uppstår ”röta” i dessa, som sprider sig ända ned i rötterna och även dödar dessa. Möjligheten härav förefaller ju emellertid minst sagt rätt osannolikt.” kan man läsa i Bohlins bok.

Förhindra spridning

- Använd rent utsäde. (Ett stort problem om man tar eget frö, ett litet om man köper kontrollerat frö).
- Hindra fröspridning genom att dra upp plantornas och forsla bort dem.
- Blomavkamning och toppning.

Genom att klippa av blommorna från till exempel maskros hindrar man tusentals frön att segla iväg. Här gäller det dock att ta maskrosblommorna ett tag innan de blommar om man tänker lägga dem i en öppen kompost. De mognar lätt även efter de är avklippa och sprider sina frön. Ett effektivt sätt att undvika detta är att göra vin på maskrosblommorna. Metodens enklaste form är att repa av blommorna och det kan man gott göra på till exempel åkersenap.

Växtföljd

- Odling av hackrensade rotfrukter.

- Odling av täta fodervallar eller starkt beskuggade grönfoder.

Direkta bekämpningsåtgärder

- Bestoftning med kalkkväve.
- Ogräsbesprutning.

Att pudra på något fint mjöl t ex stenmjöl på växter har effekt framför allt mot vissa insekter och svamp. Kalkkväve kan döda visst ogräs därför att det är frätande. Under 1920-talet fanns produkter som ”Höfers åkerkålpulver”, en blandning av järnvitriol och gips. Strös ett sådant preparat ut tidigt på morgonen när daggen fortfarande ligger, kan pulvret förstöra de ömtåliga ogräsen.

1920-talets ogräsbesprutning var 20-procentig järnvitriol. Idag används järnvitriol när man ska göra trähus ”naturligt” grå. Ännu effektivare var 3,5 procent svavelsyralösning som sprutades med ryggspruta. Tillsattes dessutom 20 procent chilesalpeter, 20 procent koksalt, 0,2 procent kaliumklorat eller natriumklorat fick man ett ännu kraftfullare preparat, som dock ofta skadade grödan minst lika mycket som ogräset.

Jämför med dagens ättiksyra och koksalt mot ogräs.

ANDERS LUND